

ושנתם

בשבילי האורות של תורות
הנגלה והנסתר המשולבים

פרשת בא ה' שבת תשפ"ב

אליהו רוזמרין. ירושלים עיה"ק תובב"א

לאור מנהג ישראל להתענות בימי השובבים, נברר יסוד וגדר התענית

הקיבל על עצמו לצום כמה שעות בודדות ביום, האם נקרא תענית? והאם יש ענין בכך? להבנת הדברים יש לבאר שורש ענין התענית וגדריו

חלק הנגלה

פרשת בא

טעם חדש למנהג תענית בכורים

בטעמו של 'תענית בכורים' שנוהגים כל בית ישראל בערבי פסחים, נאמרו כמה וכמה טעמים, אלא שבכל הטעמים נתקשו רבותינו, ונראה להציע טעם חדש לאור הדברים שבמאמרנו, ובהקדם דברי רבותינו ז"ל שחודש ניסן בו גנוז הראשית והבכורה של כל השנה כולה, ועומק הנס של מכת בכורות היה, לפי ש'כח הבכורה' היו במאסר תחת יד המצרים שעבדו ל'טלה' שהוא 'בכור' לכל המזלות, ובמכת בכורות נבחר והתברר 'כח הבכורה' של בני ישראל לעומת מצרים, וכן בכל שנה ושנה מתחדש 'כח הבכורה' בערבי פסחים בזמן שבו מתחדשת השנה וכח הבכורה שבה, וכפי המבואר בתוך המאמר שבתחילת הזמן טמון וגנוז בה כל הזמן כולה, ולכן מתענים בערבי פסחים לפי שיש בכח 'יום התענית' לכלול בתוכה את כל ימי השנה ולתקן את כח הבכורה של כל ימות השנה כולה.

חקירה במהות התענית

א. הנה יש להתבונן ולחקור, בהגדרת המושג 'תענית', שאפשר לפרשו בשני דרכים. א. חיוב שחל על 'האדם' שלא לאכול ולשתות, וכן גדרי העינוי ומיעוט השמחה הם דינים שחלים בחיוב על 'האדם' איך שעליו להתנהג. ב. חלות שחלה על עצם 'היום' שנקראת יום תענית, וכתוצאה מכך שחלה על 'היום' קדושת תענית, מתחייב האדם להתנהג בנהוגי התענית באכילה ושתייה ומיעוט תענוג. ובסגנון שונה, האם כתוצאה מכך שנמנע האדם מאכילה ושתייה ועונג, על ידי זה מתקדש בקדושת התענית, או להיפך שכתוצאה מקדושת התענית נאסר האדם באכילה ושתייה ועונג.

שני גדרים יש בתענית קדושה ונדר

ב. וכתבו רבותינו האחרונים ששני דינים יש בגדר 'תענית'. א. עיקר התענית שאמרו החכמים היא קדושה שחלה על היום, דהיינו שנקראת 'יום תענית' וכתוצאה מהקדושה שחלה על היום נאסר האדם באכילה ושתייה ועונג, ולפי זה כל 'תענית יחיד' בעצם קדושתו כעין 'תענית ציבור'. ב. יש תענית שחלה על האדם מצד דיני נדרים, דהיינו שהאדם מקבל על עצמו נהוגי התענית, שיש חיוב על 'האדם' מצד הנדר שלו שלא יאכל וישתה ויתענג, אבל אין שום משמעות ביום קבלת התענית, אולם עיקר דין התענית שדברו בו חכמים בכל מקום הכוונה לקדושה שחל על היום שנקראת 'יום תענית', ובזה נבין ונפרש הרבה דברים כאשר יבואר לפנינו⁽¹⁾.

קדשו צום קראו עצרה קידוש עצמות היום

ג. דהנה גדר הדברים פירשו רבותינו, על פי המבואר בגמרא (תענית דף יב.) בטעם איסור עשיית מלאכה ביום התענית משום שנאמר (ויאל פרק א פסוק יד) 'קדשו צום קראו עצרה, אספו זקנים כל ישיבי הארץ בית יהוה אלהיכם, וזעקו אל יהוה', מה עצרת אסור בעשיית מלאכה אף התענית אסור בעשיית מלאכה, ועל פי זה כתב הר"ף לפרש הא דאמר שמואל (תענית דף יב.) 'כל תענית שלא קבלה מבעוד יום לאו שמה תענית' ומוסיף הר"ף (שם) ומבאר הטעם בזה, משום שנאמר 'קדשו צום', וביאור ענין זה הוא שעל ידי שאדם מקבל על עצמו תענית יחיד הרי הוא מקדש את היום בכך שחל על היום קדושת 'יום תענית', ולכך אמר שמואל שצריך האדם לקבל עליו התענית מבעוד יום, לפי שכדי שיתקדש היום צריכים אנו שיתקדש כל המעט לעת מיד בתחילת היום, וכל שלא קבל עליו התענית ולא נתקדש היום בקדושת 'יום תענית' ממילא אף שיתענה האדם לא מהני כלל (אלא שמכל מקום יכול האדם לקבל תענית על גופו ולא מצד קדושת היום, אלא שאין בזה קדושת התענית כדלהלן).

1. בביאור הענינים שנתבארו במאמר זה, ראה: ר' יחיאל ולנסקי, תורת יחיאל (סימן 1). ר' צבי הירש שינברגר, ליבון הלכות (חלק ב עמוד קס). ר' שמעון כהן, תורת רפאל (סימן כב). חנוך שולגס, חביבין ישראל (סימן ג). ר' משה אפרים ליברמן, קול תורה (חלק מח עמוד רטז). ר' יואל צבי מאיר לרנן, נהוראי (קובץ ג עמוד תרעז). ר' מרדכי הנפלינג, אוצרות ירושלים (חלק ט עמוד תשלז). ר' חנא הורליק, בנתיבות ים (חלק ג עמוד סז). ר' דוד פיינשטיין, לשמש שם אהל (חלק א עמוד תסז). ר' יחזקאל סטפנסקי, שלמי יחזקאל (סימן ל). ר' מרדכי טולידאנו, מטל השמים (חלק ב סימן מב). ר' חיים מאיר יחיאל שטינברג, משנת חיים (סימן כז).



חלק הנגלה

עצמו בתענית מחמת נדרו, אין תענית זו כלל בגדרם של תעניות ציבור כיום הכיפורים וכל שאר תעניות, ומהאי טעמא אין אומרים 'עננו' בתענית כזו משום שאינה מוגדרת כלל כיום תענית אלא כחיוב פרטי על האדם מחמת דיני הנדרים.

קידוש עצמות היום נלמד מיום הכפורים

[1] וכתבו האחרונים לבאר, שעומק ענין 'תענית יחיד' נלקח מיום הכיפורים, דכמו שמצאנו שביום הכיפורים על ידי התענית מתקבלים תשובתם ותפילתם של בני ישראל, כך כל אדם בעת שהוא בצרה יכול לפעול על ידי התענית שלו שנתפס ביום קדושת התענית שעצמות היום מכפרת כעין יום כיפור, וכתבו לפרש כן בכוונת השאלות (שאלתא) (ס) שכתב 'דמחייבין דבית ישראל דאילו בזמן דאיכא צערא בעלמא מחייבין למיתב בתעניתא ולענויי נפשין, דכד יתבין בתעניתא ישראל ומענן נפשיהו, לאלתר עני להון הקדוש ברוך הוא, דהכי אשכחן ביום הכפורים דכתיב 'ועניתם את נפשותיכם' וכתיב 'כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני השם טהרה' והיינו על פי דרכינו שהאדם שנמצא בצרה יש בכוחו להתקדש ולקדש עצמות היום שנבחר שתהיה מכפרת עליו מכח היום עצמו שחלה עליו קדושת התענית (2).

לווה אדם תעניתו ופורע

[2] ובאמת שיש הרבה חילוקי דינים בין שני התעניות הללו, מלבד מה שכבר הוזכר שאין אומרים 'עננו' בתענית שחל על גוף האדם, גם זאת שמי שמקבל על עצמו 'יום תענית' אין שום חיוב על גופו להתענות ואין כאן משום נדר כלל, אלא שצריך בפועל להתענות כתוצאה מקדושת היום שחלה עליו, שכמו שכל הציבור חייבים להתענות 'בתענית ציבור' כך מתחייב זה להתענות 'בתענית יחיד', ובכך מתבאר ביאור נפלא במה ששינו במסכת תענית (דף יב:) 'אמר רב יהודה אמר רב לווה אדם תעניתו ופורע' ופירשו הראשונים שאם אדם מקבל על עצמו להתענות וקשה עליו התענית יכול 'ללוות' תעניתו שיתענה ביום אחר ואוכל ושותה באותו יום, ורבים תמהים וכי היכן מצאנו דין כזה, שאדם שנדר לדבר מצווה יכול לשנות נדרו ולפרוע במקום אחר, אולם לפי דרכינו ביאור הדברים הוא, שכל אדם שמקבל על עצמו התענית אינו מקבלו בחיוב נדר

דיני התעניות חלים מיד בכניסת היום

[ד] בזה יש לבאר הכרעת רוב ראשונים, שהכריעו כדעת רש"י במסכת שבת (דף כד:) שבכל התעניות אף על פי שנאסר באכילה רק בעלות השחר, מכל מקום עיקר התענית חלה על האדם כבר בליל התענית וכמו שביאר הר"ן (מסכת תענית דף ד: מדפי הרי"ף) 'ושמא תאמר והיאך יתפלל בערבית תפלת תענית והרי הוא אינו מעונה עדיין ועתידי לאכול ולשתות כל הלילה, איכא למימר דהיינו מפני הקבלה שקבל התענית על עצמו מבערב, שיום של תורה לכל דבר מבערב עד ערב, וכן בכל תענית שגזרין בית דין בגזרה חמורה כתשעה באב ותעניות אחרונות מבערב מבעוד יום מפסיקין בהן, אלא שבתענית יחיד הקילו עליו שדיו שיהא נמנע מאכילה בשעה שבני אדם אוכלין דהיינו ב"ב שעות של יום, מכל מקום התענית מתחילת הלילה', ומסתיע הר"ן מגוף הדין שצריך לקבל על עצמו התענית מבעוד יום כמו שנתבאר והוא כותב 'ומשום הכי אמרינן שצריך לקבל אפילו תענית יחיד מבעוד יום, ואם אינו מתחיל עד למחר למה הוא מקבלו עליו עד הלילה, והא אדרבא כל שהקבלה סמוכה יותר לתענית מעליא טפי, ובכך מבאר הר"ן גם את טעם הדין המבואר בגמרא (תענית דף יב:) ובר"ף (דף ד: מדפי הרי"ף) שאף על פי שבכל התעניות מותר לאכול ולשתות משחשיכה, בכל זאת אם ישן והתעורר אפילו קודם עלות השחר כבר נאסר באכילה ושתייה, ומבאר הר"ן 'שאם לא היה כן לא היה נאסר לאכול ולשתות כל הלילה אף על פי שגמר וסלק וישן, אלא היה אוכל והולך שיעלה עמוד השחר כשם שאוכל כל היום בתעניות שמפסיק בהן מבעוד יום, אלא ודאי התענית מתחילת הלילה', ובפרטי דינים הללו האריכו רבותינו בעלי השולחן ערוך והרמ"א (בסימן תקסד תקסה).

חיוב תענית מטעם נדר שחל על גוף האדם

[ה] אמנם כל זה הוא מצד דיני תענית יחיד, דהיינו כמו שמצאנו 'בתעניות ציבור' שבהם מתקדש 'עצמות היום', כמו כן נתחדש שגם 'בתענית יחיד' יש בכח האדם לקדש 'עצמות היום', אמנם כאשר האדם מקבל עצמו לצום רק במקצת היום אין שום התפסה וקדושה ביום, אלא שחל חיוב על 'גוף האדם' להתענות מצד דיני נדרים, שכמו שאדם יכול לנדור ולהתנזר מכל דבר שבעולם וחל חיוב על גופו לנהוג על פי נדרו, כמו כן יכול אדם לאסור נפשו באכילה ושתייה למשך זמן, אמנם כאשר האדם מחייב





כלל, אלא שמקדש עצמות היום להיות 'יום תענית', ולכן כל שקשה עליו התענית כיון שבעצם אין כאן שום נדר להתענות, יכול האדם לחזור ולקדש יום אחר תחת היום הזה.

פדיון התענית בממון

[ח] ועל פי דרכינו יאירו גם דברי הרמ"א שפסק (בסימן תקסח סעיף ב) 'שאם מצטער הרבה בתעניתו, יכול לפדותו בממון, והוא הדין באונס אחר' ורבים תמהים היכן מצאנו שיכול אדם לפדות נדרו בממון, אמנם בירור הדברים הוא לפי מה שנתבאר שכל שמקבל על עצמו 'יום תענית' אין חל על גופו שום חיוב נדר אלא עצמות היום מתקדש, ובכך מהני פדיון בממון, שהרי קדושת היום מחייבת את האדם להתנהג במנהגי התענית, ולכן כל שנאנס ואינו יכול לנהוג במנהג התענית הרי הוא כאנוס בכל דיני התורה, וסברא בעלמא הוא שיפדה עצמו בדמים שהם תחת דמיו, אבל כשנודר על עצמו להתענות שחל חיוב נדר על גופו, לא מהני שום פדיון בממון לזה, ומעתה נפלאים דברי הרמ"א שמסיים (סו) 'ונראה דוקא בקבל עליו התענית בעלמא, אבל אם קבלו דרך נדר, צריך לקיים נדרו' לפי שבנדר לא מצאנו דינים אלו.

יום תענית חל על ידי קבלה בלב לעומת הנדר שצריך להוציא בשפתיו

[ט] כמו כן כתבו האחרונים לחלק, בין תענית שחל על ה'יום', לבין תענית שחל על 'גופו' של אדם, לענין אם צריך להוציא בשפתיו, והיינו שמי שמקבל על עצמו 'יום תענית' אינו צריך להוציא בפיו כלל, אלא כל שגמר בלבו שלמחרת רוצה להתענות הרי היום שלאחריו מתקדש כ'יום תענית' ואין צריך להוציא בשפתיו, אבל הנודר להתענות הרי התענית חלה עליו לפי כל כללי הנדרים, שצריך שיוציא בשפתיו (לדעת כמה ראשונים כמבואר בארוכה בחושן משפט סוף סימן ריב) ושאר דיני הנדרים, והדברים מתיישבים להפליא עם המבואר בגמרא (תענית דף יב:) שקבלת התענית מהני דווקא בשעת המנחה, וכפי שנתבאר לעיל, שכמו שכל השבתות ומועדים מתקדשים על ידי קבלתם בזמן המנחה, כמו כן 'יום התענית' מתקדשת בזמן המנחה, על ידי שהאדם גומר בלבו לקדש את יום שלאחריו בקדושת יום התענית.

בתענית ציבור כבר נתקדש עצמות היום על ידי חכמי ישראל

[י] אמנם כתבו רבותינו, שכל מה שנתבאר שכדי להחיל 'יום תענית' צריך קבלה מבעוד יום לקדש עצמות היום, הדברים אמורים דווקא ב'תענית יחיד', אבל בתענית ציבור אין צריך קבלה כלל, שכבר קבלו חכמי ישראל וקדשו את עצמות הימים המיועדים לצום, אולם בכל הימים שנוהגים להתענות בהם כגון ביום פטירת הצדיקים וכיוצא בהם וכמבואר בשולחן ערוך (או"ח סימן תקפ), וכן בעשרת ימי תשובה ושני חמישי ושני, באלו

התעניות אין צריך לקבלם להדיא בשעת המנה כמו תענית יחיד, אלא כל שמסכים בלבו בכל זמן שרוצה להתענות באותו יום, בכך מצרף עצמו לקדושת אותו יום שכבר נקבע על ידי חכמי הדורות שעצמותו של אותו יום יש בו סגולת התענית וסגי בכך, ודווקא בתענית יחיד שבא מעצמו לקדש היום צריך לקבל עליו בשעת המנחה שאז זמן תוספת של היום שלאחריו, וצריך שיקדש היום להדיא.

בתענית חלום נתקדש עצמות היום על ידי שמים

[יא] ולפי דרכינו למדנו ביאור חדש בדין תענית חלום, דהנה אמרו חכמינו שכל מי שחלם חלום הרע צריך להתענות למחר וכמבואר ברמב"ם (הלכות תעניות פרק א הלכה יב) וזה לשונו 'הרואה חלום רע צריך להתענות למחר כדי שישבו ויעורו במעשיו ויחפש בהן ויחזור בתשובה', אלא שהתקשו בה רבותינו שהרי קיימא לן שכל תענית שלא קבלה מבעוד יום אינו תענית ואם כן האין יכול להתענות תענית חלום כשלא קבלה מבעוד יום, ותירץ רבינו ה"ט"ז (או"ח סימן תקסב סעיף קטן א) 'תענית חלום יאמר עננו בשומע תפלה, אף על גב דלא קבלה, דמשימא רמיא עליה האי תעניתא שאין לו לאכול, הלכך יאמר גם כן עננו', וביאור הדברים לפי דרכינו, דכמו שתעניות ציבור אינם צריכים קבלה שכבר נתקדשו עצמות הימים על ידי חכמי הדורות, כמו כן תענית חלום כבר נתקדש עצמות היום משמים, שכיון שהראו לו בחלום ענין רע, הרי מראים לו שיום זה נתקדש אצלו לתשובה ותפילה וממילא חלים עליו כל דיני תעניות.⁽³⁾

אדם שמקבל על עצמו לצום שעות בודדות ביום

[יב] ומעתה נבוא לדין, באדם שקבל על עצמו להתענות כמה שעות ביום האם נחשב לו כתענית, הנה לפי דרכינו ראינו שיש שני סוגי תענית, האחד הוא תענית שנמשך מחמת קדושת היום שנהפך ל'יום תענית', והשני הוא תענית שנמשך מחמת נדר שחל חיוב על 'גוף האדם' להתענות מחמת נדרו, והנה כאשר אדם רוצה להתענות שעות בודדות ביום הרי אין עיצומו של יום מוגדר כתענית, אלא שמקבל על גופו בחיוב נדר להתענות כמה שעות, ולפי מה שבארנו לעיל למדנו שאם אין עצמות היום מקודש ממילא אין בה סגולת התענית כלל, אלא שמכל מקום אף המתענה לשעות מתקדש ונטהר ומתקפרים חטאיו, וכמבואר בירושלמי סנהדרין (פרק י הלכה ב) על אחאב מלך ישראל 'יהי כשמוע אחאב את הדברים האלה ויקרע את בגדיו וישם שק על בשרו ויצום וישכב בשק ויהלך אט, כמה נתענה, שלשה שעות נתענה, אם היה למוד לאכול בשלש אכל בשש, אם למד לאכל בשש אכל בתשע', ועל זה מסיים הירושלמי 'אמר הקב"ה לאליהו ראה מנה טובה שנתתי בעולמי, אדם חוטא לפני כמה ועושה תשובה ואני מקבלו, הדא היא דכתיב 'ען כי נכנע אחאב מפני לא אביא הרעה בימי בני אביא הרעה על ביתו', ומבואר שאפילו תענית של שעות בודדות יש בהם כח התשובה והתפילה.⁽⁴⁾

תמצית הדברים: שני מיני תעניות יש:

א: תענית שחל על עצמות היום. ב: תענית שחל על גוף האדם.

- א. תענית שחל על עצמות היום: הרי חיוב התענית נמשך מחמת קדושת היום שיש בה מעלת התענית.
- ב. תענית שחל על גוף האדם: חיוב התענית נמשך מחמת חיוב נדר, שיש בו מצוה, אבל אין בו מעלת יום תענית. וזאת תורת העולה, לגבי מי שמקבל על עצמו לצום שעות בודדות ביום: אף שיש בו סגולת התשובה, מכל מקום לא נחשב ליום תענית, ואין בו דיני תענית, לפי שמעלת התענית נמשך מחמת התקדשות עצמות היום.



חלק הנסתר

השנה, וכמשל רבינו האר"י ז"ל שבימי המועדים אין אנו מכוונים כלל את כוונת כל ימות השנה כולה, לפי שבימי המועדים נפתחים ארובות השמים וכל עבודותינו באותם הימים הם במקומות גבוהים וקדושים יותר, וכלשון רבינו האר"י בשער הכוונות (דרושי ראש חדש, ובעולת תמיד שער המועדים) זו"ל: **'הא למה זה דומה למעין הנוטף טיפין טיפין וארובות השמים נפתחו לרוב, ולא ניכרו אותם טיפין הנוטפין כי נתבטלו בריבוי המים היורדין מן השמים'**, ונמצא כי בימי המועדים הרי עבודותינו במערכת זמן שונה לגמרי ממערכת הזמן בשאר ימות השנה, ובעצם בעשרים ואחד ימי המועדים, אנו מתקנים בהם את כל ימות השנה שני כללים בימי המועדים כאשר נבאר לפנינו.

הזמן בתורת היחסות

ד] וביאור ענין פלאי זה הוא, כפי שהסכימו חכמי ישראל וחכמי האומות, כי בניגוד למה שאנשים חושבים כי **'הזמן'** הוא קבוע מאז ועד עולם, וכל העולם מתנהל לפי סדר מופתי במערכת **'הזמן'** וזה דבר שאינו נכון, אלא הזמן משתנה מאדם לאדם ומזמן לזמן, וכבר במשך מאות שנים כתבו חכמי הדורות את הרוח הדברים בסגנונות שונים, אולם הנוסחה המפורסמת ביותר שמקובלת כיום על המדענים היא, הנוסחה של אלברט איינשטיין **'בתורת היחסות'** בו קבע, כי נקודת הזמן נמצאת במהירות האור, זאת אומרת שחפץ שנע במהירות האור הזמן שלו נצחי ולא זו, וכפי שהחפץ מתרחק ממהירות האור הזמן שלו מתארך, כי האור מתעקם ומתארך לכל דבר בעולמו לפי ענינו, מפורסם מאוד הניסיון שהוכיחו המדענים, כי שני תאומים שאחד מהם יטוס סביב העולם ויתקרב למהירות האור לעומת התאום שלו שנשאר בכ" דור הארץ, אכן כעבור הרבה שנים יהיה האחד שטס סביב העולם צעיר בהרבה מהאח שנשאר בכדור הארץ, כי הזמן ביחס לאח שהיה קרוב למהירות האור עבר לאט יותר, ואכן כתוצאה מכך תהליך ההזדקנות שלו הפכה איטית יותר, הבנה זו עמוקה וצריכה התבוננות מעמיקה כדי להבין את הענין לאשורו.

יום הכיפורים למעלה מנקודת הזמן

א] ועתה בא וראה פלאות, לבאר עומק וחכמת תורתנו הקדושה, לראות איך כל הסוגיא שבארנו שיש שני עיני תענית, ושכל מעלת התענית נמשך מחמת עצמות קדושת היום, איך הדברים תואמים לפנימיות התורה, ומקודם נפתח ונביא את מעלת **'יום הכפורים'** שכתבו כל הספרים שיום זה כולל את כל ימות השנה, ולכן גדול כוח התשובה ביום זה שאפשר לתקן בו את כל ימות השנה, ולכאורה יש לתמוה איך שייך לתקן ביום אחד בשנה את כל השנה כולה, אלא שביארו רבותינו שיום הכיפורים היא **'למעלה מנקודת הזמן'**, ובמקום שהיא למעלה מנקודת הזמן אין בה עבר ועתיד, ועל כן נקראת כפרת יום הכפורים בתורה בלשון **'אחת בשנה'** מפני שהיא יום אחת שנכללים בה כל ימות השנה.

פרצוף הימים והזמנים

ב] וכדי לבאר ענין נפלא זה, איך שייך לומר על יום אחד בשנה שהוא **'למעלה מנקודת הזמן'**, יש להקדים ולהביא את החידוש הנפלא של רבינו הרש"ש ז"ל, אשר בנה את יסודותיו על דברי רבינו האר"י ז"ל, שכל עבודותינו במשך כל ימי השנה הם הולכים וסובבים על שני צירים של שני מערכות של זמן, א. עבודותינו במשך כל ימות השנה בימות החול ושבתות, ומערכת הזמן הזה נקרא בלשון הרש"ש **'פרצוף הימים'**. ב. עבודותינו במשך ימי המועדים, שהם מערכת אחרת של זמן שנקרא בלשון הרש"ש **'פרצוף הזמנים'**. ובכל ספרי רבינו הרש"ש ותלמידיו יש אריכות נפלאה בענין זה, להורות ולבאר ששני מערכות הזמן הללו הם שונים בתכלית הגמור, ושבוזמן שאנחנו עוסקים באחד ממערכת הזמן נים הרי שאין אנחנו עוסקים כלל במערכת השנייה, כיון שהם מתקנים במקומות אחרים לגמרי.

פרצוף הזמנים ארובות השמים

ג] וביאור עוד על פי דברי רבינו האר"י ז"ל, שעבודותינו בימי המועדים הם **'פרצוף הזמנים'** המה גבוהים וקדושים יותר מעבודותינו בכל ימות





פרצוף הזמנים והימים ותורת היחסות

ה] ומעתה נפתח לפנינו הבנה עמוקה בשני מערכות הזמן שאנו לר' מדים שוב ושוב בתורת הרש"ש, כי לאור ההבנה כי בעצם שני אני שים יכולים לחיות מערכת זמן שונה לחלוטין, ויתכן שבזמן שעברו על אח אחד ימים ספורים בלבד, כבר עברו על אחיו שנה שלימה, מעתה נוכל מאוד לקרב אל השכל את שני מערכות הזמן של 'פרצוף הימים' ו'פרצוף הזמנים', כי בעצם בו בזמן ש'פרצוף הימים' אכן מת' נהל לפי מערכת הזמן שאנחנו מכירים, שיש ביממה עשרים וארבע שעות ושבעה ימים בשבוע, לעומתו 'פרצוף הזמנים' מתנהל במערכת זמן שונה לחלוטין, זאת אומרת שבעשרים ואחד ימי החגים, בעצם שווים לאותה ערך זמן של שנה שלימה, ובעצם אנחנו מגיעים להבנה שבעשרים ואחד ימי החגים, יכולים להיות 'כוללים' כל ימות השנה, כיון שבמערכת 'פרצוף הזמנים' שהיא מערכת של התעלות רוחנית והתקרבות למהירות האור, אכן שם הזמן עובר לאט יותר ובערך הזמן שיש בעשרים וארבע שעות של 'פרצוף הזמנים' יש ב'פרצוף הימים' כמה חודשים ויותר.

יום הכיפורים מערכת זמן גבוהה יותר

ו] ולדרכינו נוכל להסביר באופן נפלא את מעלתה של 'יום הכיפורים' ש'שכפי שהובא היא 'למעלה מנקודת הזמן' ושהיום הזה 'כולל את כל השנה כולה', אמנם לדרכינו הדברים מפליאים, שכן אכן במערכת של 'פרצוף הזמנים' יש מערכת שונה של זמן ואפשר לומר על יום אחד שהוא בעצם כולל הרבה ימים אחרים במושגי הזמן של 'פרצוף הימים', וזוהו נבין שאכן בעשרים וארבע שעות של 'יום הכיפורים' אכן בעצם נכללים כל ימות השנה כפשוטו ממש, שכן במושגי הזמן של יום הכיפורים אנחנו אכן חווים וחשים את כל ימות השנה, אלא שלגו' דל מעלת היום יש בנו את הכח לחיות מושג שונה של זמן ונדמה לנו שאכן עברו רק עשרים וארבע שעות על אף שעברו עלינו הרבה יותר ימים, ולכן יש בכח יום הכיפורים לתקן את כל הפגמים שנעשו במשך כל ימות השנה, כיון שבעצם ביום הזה נכללים כל ימות השנה.⁽⁵⁾

יום תענית נתפס בו מערכת זמן מעין יום הכיפורים

ז] ולפי דרכינו למדנו לבאר את יסודות עניני התעניות, וכפי שהסברנו במאמרנו בפנים שכל ענין תענית יחיד ותענית ציבור הוא שחל על היום קדושת 'יום תענית', ואם האדם מקבל על עצמו להתענות כמה שעות על אף שמתחייב כדין נדר להתענות מכל מקום לא נחשב ליום תענית כיון שהתענית אינו אלא כאשר חלה קדושה על עצמות היום, ולדרכינו ביאור עומק הדברים הוא, שכן ביום התענית על ידי שהאדם מקבל על עצמו מבעוד יום לקדש היום, נתפס היום בקדושת 'יום תענית' במערכת זמן שונה של 'פרצוף הזמנים', וכמו שנתבאר מדברי השאלות שכל תענית יחיד האדם ממשיך על היום מעין קדושת 'יום הכיפורים' שבכח אותו היום לכלול גם את הימים שעברו שבהם פגם, ובכח קדושת 'עצמות היום' שנכללים בו גם הימים שעברו יכול האדם לתקן ולהכליל כל אותם הימים שהיו שבעצם עכשיו הוא חווה אותם מחדש ומתקנם, ולכן דווקא על ידי קדושת היום חל על האדם איסור אכילה ושתייה וניהוגי התענית, שכן כיון שהיום נכלל במערכת כח זמן גבוהה ושונה מעין קדושת יום הכיפורים ממילא נאסר האדם באכילה ושתייה מדין עצמות היום ולא מכח קבלתו.⁽⁶⁾

תענית חלום במערכת זמן גבוהה יותר מן השבת

ח] ולדרכינו גם למדנו ענינו של תענית חלום, לפי שידוע שבחלום אדם יכול לחוש בזמן קצר של כמה שניות דברים שלוקחים זמן רב בהקיץ, כי החלומות הם במערכת זמן שונה ממערכת הזמן הרגילה, וכבר קבעו חכמינו במסכת ברכות (דף טז:) שה'חלום אחד משישים בנבואה' והיינו כי בחלום אדם יכול לחוש הרבה דברים שהמה נפשיים מהגבלות הגשם כפי שאנו מורגלים אליו כמו שהאריך בעל 'שערי אורה' (בשער התשיעי), ולכן כל החו' לם חלום רע הרי זה נבואה קטנה שמשמים הקדישו עצמות היום הזה שהוא ראוי בו לתקן את מעשיו ולהתעורר בתשובה, כי החלום שהוא במערכת הזמן הנבואי מגלה לאדם קדושת היום הזה שהוא במערכת הזמן הגבוהה יותר ומסוגלת לתקן את כל הימים אפילו שכבר עברו שהם נכללים ביום הזה, ולכן דוחה שבת לפי שמערכת הזמן של הת' ענית שהוא מ'פרצוף הזמנים' גבוהה יותר ממערכת הזמן של השבת שהוא במערכת 'פרצוף הימים'.

תמצית הדברים: שני מערכות של זמן יש:

- א. מערכת זמן היום יומי, שהוא הזמן הרגיל שאנו חווים, שבעה ימי שבת, ושלושים ימי החודש שנקרא 'פרצוף הימים'.
- ב. מערכת זמן גבוהה יותר, שבו אנו חווים ביום אחד הרבה ימים במושגי הזמן הרגילים, שנקרא 'פרצוף הזמנים'.

ימי המועדים הם במערכת הזמן של 'פרצוף הזמנים', שבהם אנו חווים ביום אחד הרבה ימים במושגי הזמן של 'פרצוף הימים', ולכן יש כוח ביום הכיפורים וכן שאר תעניות לתקן את כל ימי השנה שבעצם כבר עברו, כיון שמבחינת מערכת הזמן של 'פרצוף הזמנים' אפשר עדיין לחוות את אותם ימים שכבר עברו. וכן החלום שייך למערכת הזמן הנבואי, ולכן תענית חלום דוחה שבת, לפי שנתקדש היום בקדושת פרצוף הזמנים.

5. ראה: ר' חיים בניש, שערים אל הפנימיות (פרק מג).

6. ראה: ר' יעקב הלל, תקנת השבים (סימן ב).

ובמשנתו של רבי נחמן מברסלב, נכתבו הדברים בסגנון דומה. ראה ליקוטי מוהר"ן (מהדורא קמא סימן קעט) ח"ל: 'יש להבינו בגשמיות. כי פשמתענה, נמצא אין לו חיות וכח מזה היום, מאחר שאינו אוכל ושותה בו ואף על פי כן עובד את השם. נמצא שעובד השם בלשון שיש לו מאתמול, כי בלא זה מאין לו כח, נמצא שעובד היום בכח של אתמול. על כן מביא חיות באותו היום של אתמול ואחר כך פשמתענה עוד ואין אין מספיק לו כח של אתמול, כי כבר נחלש הגוף, ואז צריך להשתמש בכח של ימים הקודמים למפרע עוד, נמצא שמביא בכל פעם חיות והארה לימים הראשונים שנפלו ומהו עד שאפשר להתענות כל כך, שיצטרף להשתמש בכח של הימים שיצק משדי אמו, ואז מחיה ומאיר כל הימים, ובהמשך דבריו 'ימים יצרו, כל יום הוא יצירה בפני עצמו, וזו אהר ב'הם' זה יום הפפורים כמו שפרש רש"י שם שהוא תענית שפוחה כל הימים, כי יום הפפורים הוא קללות כל הימים, ע"כ.

ביאור פלאי שיוסף הצדיק תיקן את צום עשרה בטבת

שיטת האבודרהם שעשרה בטבת דוחה שבת

[א] ידוע שיטת האבודרהם שהובא בבית יוסף (או"ח סימן תקנ), שסובר שצום עשרה בטבת דוחה שבת, וזה לשונו 'וארבעת הצומות הם נדחין לפעמים כשחלו בשבת, חוץ מעשרה בטבת שאינו חל לעולם בשבת אבל הוא חל לפעמים ביום ששי ומתעניין בו ביום, ואפילו היה חל בשבת לא היו יכולים לדחותו ליום אחר מפני שנאמר בו (יחזקאל כד ב) 'בעצם היום הזה' כמו ביום הכפורים' ע"כ, ורבותינו נתנו שלשה ביאורים לשיטתו. א. כיון שבו התחיל הפורענות והמצור על ירושלים חמור טפי מכל התעניות (יערות דבש חלק א דרוש ל' טבת, ובני יששכר מאמר יד). ב. שכל הצומות אין חיובם להתענות דווקא ביום שבו נוהגים להתענות אלא בחודש שבו חל הפורענית, אבל עשרה בטבת חיובו דווקא באותו יום (מנחת חינוך מצוה שא, הגר"ח על הש"ס אות מד). ג. כיון שבכל שנה בעשרה בטבת דנים עם לבנות את בית המקדש באותה שנה, כיון שנקבע שלא יבנה ח"ו, נחשב כחורבן מחדש, ובוזה שונה עשרה בטבת שאנו מתענים על ההוה, לעומת שאר תעניות שאנו מתעניין על מה שכבר היה (החתם סופר בתורת משה ל' אדר).

סוד החלומות ופתרון

[ב] ונראה ליתן טעם חדש לרוח הדברים שבארנו בפנים המאמר, ויש להקדים מה שמבואר בספר 'פני זוטא' שיום בו התגלה יוסף לאחיו היה ביום עשרה בטבת, ונמצא שענין הבכייה של האחים היה ביום עשרה בטבת, ויש שהוסיפו דברים בזה (ראה בית ישי סימן ל, ועוד) שיום מכירת יוסף גם היא היתה בעשרה בטבת, ונראה לשפוך אור על הדברים לפי מה שבארנו במאמרנו, כי הנה יוסף נקרא 'בעל החלומות', ועומק הענין בזה כי הנה סוד החלום טמון בפתרונו ולפי הפתרון כך נמשך ומתגשם סוד החלום, ולכן האריכו רבותינו (בפרק תשיעי ממסכת ברכות, ובמדרשים) לבאר פתרון החלומות כדי לפתור את החלומות הטובים, וכאשר ח"ו אדם חולם חלום רע הרי מחויב להתענות, כי התענית ממרק עוונות האדם וממילא מתהפך פתרון החלום לטוב על ידי התענית, ובפרט למה שנתבאר בפנים המאמר, כי גדול כח 'יום התענית' שנכללים בה גם הימים שכבר עברו ובכוחה לתקן למפרע את שורש הפגם שממנו נמשך החלום רע.

יוסף הצדיק תיקן את צום עשרה בטבת כתענית חלום

[ג] וכח זה הוא כוחו של יוסף הצדיק שנקרא 'בעל החלומות' לפי שהיה יודע סוד החלומות ופתרון, ולכן כאשר הגיד בפני אחיו את החלומות שכולם משתחווים לו, הכל היה תלוי בפתרון החלומות, וכיון שלא הסכימו שבטי י"ה לפתור החלום שיוסף יהיה שליט עליהם ונעשה כביכול פירוד ביניהם, מזה נמשך שנעשה החלום שורש המחלוקת והפירוד שהוא היסוד לכל החורבנות שסובלים בני ישראל עד עצם היום הזה, ומעתה יתכן לחדש שיוסף הצדיק כיון שהתגלה בפני אחיו והבינו את גודל המחלוקת שנעשה בגלל החלומות, ומזה הבינו שביום זה דייקא נמשך הבכייה לדורות ששני המקדשות עתידים להיחרב בעבור שנאת חנם, ולכן עמד יוסף והתקין תענית באותו יום כדי שיהיו חלומותיו נפתרים לטובה, ונמצא שעשרה בטבת יסודה היא 'תענית חלום' ולפיכך דוחה שבת כדין תענית חלום, שיש בכח 'עצמות היום' לתקן את כל הימים שעברו ולהפוך את הפתרון לששון ולשמחה במהרה בימינו אמן.

לקראת שבת לכו ונלכה

נושא הגליון בשבוע הבעל"ט

'האם אשה יכולה להוציא את בעלה בקריאת המגילה?'